

บทความวิจัย (Research Article)

วัฒนธรรมและดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ในพื้นที่ตำบลแม่ณะ
อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

Culture and Music of The Lahu Ethnic Group in Mae Na Sub-District,
Chiang Dao District, Chiang Mai Province

อิสรากร พัลวัลย์*

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ เชียงใหม่ ประเทศไทย

Idsaragon Punwun*

Faculty of Humanities and Social Sciences, Chiang Mai Rajabhat University, Chiang Mai, Thailand

Received: September 25, 2023 / Revised: December 1, 2023 / Accepted: May 7, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพสังคมและวัฒนธรรมดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ ตำบลแม่ณะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ และ 2) ถ่ายทอดดนตรีชาติพันธุ์ในรูปแบบของโน้ตดนตรีสากลและวิเคราะห์บทเพลงรวมถึงคุณลักษณะทางดนตรี เพื่อให้เกิดการเผยแพร่

วิธีดำเนินการวิจัย ประกอบด้วยวิธีการเก็บข้อมูลที่หลากหลาย ได้แก่ การสัมภาษณ์ การสังเกต จดบันทึก รวมถึงการบันทึกเสียง โดยมุ่งศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ ในเขตตำบลแม่ณะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ประชาชนพื้นเมือง และปราชญ์ชาวลาหู่ในด้านดนตรีในเขตตำบลแม่ณะ ผู้ให้ข้อมูลหลักจำแนกออกเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) ผู้นำชุมชนท้องถิ่น ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้านและปราชญ์ชาวลาหู่ ในเขตตำบลแม่ณะ 2) นักดนตรีชาติพันธุ์ลาหู่ ในเขตตำบลแม่ณะ และ 3) นักวิชาการที่มีประสบการณ์ด้านดนตรีพื้นบ้าน ได้แก่ อาจารย์สาขาวิชาดนตรีสากล มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่จำนวน 3 คน โดยระยะเวลาที่ดำเนินการวิจัยอยู่ระหว่างช่วงเดือนตุลาคม 2563 ถึงเดือนกันยายน 2564

ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่หรือลาหู่แดงอาศัยอยู่ในบ้านป่าโหลซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของหมู่บ้านแม่แมะ ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ไม่ปรากฏการนับถือผี ไม่นิยมแต่งกายด้วยชุดประจำเผ่า ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ปลูกชา กาแฟ รวมถึงทำโฮมสเตย์ สำหรับประเพณีที่หลงเหลือในปัจจุบันมีเพียง 2 ประเพณี คือ พิธีกินวอหรืองานปีใหม่ โดยมีระยะเวลาในการจัดพิธีฉลองปีใหม่ทั้งสิ้น 7 วัน 7 คืน โดยไม่มี

* Corresponding author email: idsaragon@hotmail.com

กำหนดการเฉพาะเจาะจงแน่นอนขึ้นอยู่กับความพร้อมของแต่ละหมู่บ้าน ในช่วงหัวค่ำของการจัดงานจะมีการเต้นจะคี ซึ่งมีท่าทางการเต้นที่บ่งบอกความหลากหลายในการทำมาหากินรวมถึงเป็นการเต้นเพื่อเฉลิมฉลอง และอีกประเพณีคือพิธีกินข้าวใหม่ซึ่งจะจัดในช่วงเดือนกันยายนถึงเดือนตุลาคมของทุกปี เป็นการบวงสรวงเทพเจ้าเพื่อขออนุญาตนำผลผลิตข้าวและผลผลิตอื่น ๆ ที่เหลือในไร่มาบริโภคและเตรียมพื้นที่สำหรับปลูกข้าวใหม่

เครื่องดนตรีที่สำคัญชนิดหนึ่งของชาวลาคูคือ “หน่อ” ซึ่งจัดอยู่ในกลุ่มแคน ทำจากลูกน้ำเต้าและท่อไม้ที่ทำจากไผ่เถียะจำนวน 5 ท่อ สามารถบรรเลงเสียงออกมาได้ทั้งหมด 5 เสียงหรือ 5 โน้ต เมื่อเทียบกับเสียงสากลคือ โน้ต C, D, E, E และ G ลิ้นของหน่อเป็นลิ้นอิสระทำให้เกิดเสียงได้โดยการเป่าและการดูด ในแต่ละท่อเสียงมีลิ้นติดอยู่ ขนาดความหนาของลิ้นในแต่ละท่อแตกต่างกัน วิธีการบรรเลงหน่อมี 2 ส่วนที่สำคัญ 1) วิธีการจับหน่อและการวางนิ้ว ถือว่าเป็นขั้นตอนที่ต้องฝึกให้ชำนาญ เพราะมีผลต่อเสียงที่เป่าออกมา โดยมีมือด้านซ้ายจะใช้นิ้วหัวแม่มือ นิ้วชี้และนิ้วนางปิดรูของท่อ ส่วนนิ้วกลางและนิ้วก้อยใช้ประคองท่อเสียง สำหรับมือขวาทำหน้าที่ประคองหน่อ โดยใช้นิ้วหัวแม่มือกดใต้ท่อ นิ้วกลางปิดรูท่อ และใช้นิ้วชี้ นิ้วนาง และนิ้วก้อยในการประคองน้ำเต้า การขยับนิ้วหัวแม่มือขวาเป็นเทคนิคที่ทำให้บทเพลงไพเราะขึ้น โดยการสับนิ้วท้ายท่อเสียงหรือดบท้ายท่อเสียงที่เกิดทำให้เกิดการสั่นเสียง 2) การควบคุมลม ผู้บรรเลงต้องฝึกทักษะการเป่าและการดูดเพื่อให้ทำนองของบทเพลงเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ฝึกทั้งการใช้ลมสั้น-ลมยาว และความหนัก-เบาของลมเพื่อให้เกิดเสียงที่หลากหลายและดึงดูดใจผู้ฟัง โดยผู้บรรเลงหน่อหรือเจ้าปีของบ้านป่าโหลมีเพียง 1 คน มีทำนองเพลงหลักคือ ทำนองเพลง *หนี่มาหาเว* ใช้บรรเลงทั่วไป และทำนองเพลง *จะคี* สำหรับเล่นเมื่อเสร็จสิ้นพิธีกินวอ จากการวิเคราะห์โครงสร้างของทำนอง *หนี่มาหาเว* พบว่า มีคีตลักษณ์อยู่ในรูปแบบเอกบท โดยมีทำนองสำคัญเพียงทำนองเดียว

วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรมรวมถึงความเชื่อมีความเป็นพลวัต คือมีการเปลี่ยนแปลงตามสภาพแวดล้อมและปัจจัยต่าง ๆ ซึ่งแต่เดิมในอดีตนั้น ชาวลาคูดำรงชีวิตโดยการพึ่งพาธรรมชาติเป็นหลักจากเดิมประกอบอาชีพทางเกษตร และนำวัสดุธรรมชาติมาทำบ้านเรือน ต่อมาได้ผันตัวไปประกอบอาชีพอื่น เช่น การทำโฮมสเตย์ รวมถึงการปรับปรุงที่อยู่อาศัยให้มั่นคงขึ้น นอกจากนี้ ยังมีการเปลี่ยนแปลงการแต่งกายที่เหมือนกับคนพื้นราบซึ่งถือเป็นการยืมหรือลอกเลียนเอาวัฒนธรรมข้างเคียงมาผสมผสาน อีกทั้งปัจจัยทางเทคโนโลยีและการรับเอาความทันสมัยเข้ามาในพื้นที่ ทำให้มีการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยการปรับแปลงบนพื้นฐานของ “วัฒนธรรมร่วมสมัย” ต้องให้ความสำคัญกับทั้งวัฒนธรรมเดิมและวัฒนธรรมภายนอกที่รับเข้ามา อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าชาวลาคูแต่ละพื้นที่จะมีความแตกต่างกันบ้างในด้านวัฒนธรรมและประเพณี แต่ยังคงรักษาไว้ซึ่งพิธีกรรมหลัก นอกจากนี้ บทเพลงที่ถูกนำมาบรรเลงในงานพิธีกรรมต่าง ๆ ยังคงมีความคล้ายคลึงกันโดยสะท้อนถึงความเชื่อที่สืบทอดกันมา ทั้งนี้ การถ่ายทอดบทเพลง

พื้นบ้านของชาวลahuในรูปของโน้ตเพลงสากลจึงเป็นการอนุรักษ์ไว้ไม่ให้สูญหายไป และสามารถเชื่อมโยงวัฒนธรรมและประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันแต่ต่างพื้นที่ได้

คำสำคัญ : ดนตรี / กลุ่มชาติพันธุ์ / ลahu

Abstract

This study was a qualitative research with the purposes of: 1) studying the social life and music culture of the Lahu ethnic group in Mae Na Sub-district, Chiang Dao District, Chiang Mai Province, and 2) transcribing traditional music into music notation for the publication of the ethnic group's music.

The research methodology involved various data collection techniques, including interviews, observations, note-taking, and audio recordings. The study focused on the Lahu ethnic group residing in Mae Na Sub-district, Chiang Dao District, Chiang Mai Province. The sample population consisted of local figures such as the village headmen, local scholars, and Lahu music experts from the area. The primary informants were divided into three main groups: 1) Local community leaders, including village headmen and Lahu scholars from the Mae Na Sub-district; 2) Lahu musicians from the Mae Na Sub-district; and 3) Academics with expertise in folk music, including three lecturers from the Department of Western Music, Chiang Mai Rajabhat University. The research was conducted over the period from October 2020 to September 2021.

The study's findings revealed that the Lahu Yi, also known as the Red Lahu, ethnic group primarily resides in "Ban Pa Lo," which is a part of Mae-Mae Village. Most of the Lahu people in this region practice Buddhism, and ghost worship is not a part of their religious practices. It is also uncommon for the Lahu people to wear traditional tribal costumes. The primary occupation of the Lahu community is agriculture, with many residents cultivating tea and coffee. In addition, many households operate homestays, providing accommodation services to visitors. Regarding traditional customs, only two major ceremonies are still actively practiced among the Lahu people in this area. The first is the "Kin Wor" ceremony, a New Year celebration that lasts seven days. The specific dates for the ceremony depend on the

readiness of the community to carry out the preparations. The festivities include the *Ja Kue* dance, which takes place in the early evening and reflects the diversity of the community's livelihoods. This dance serves as a form of entertainment and a celebration of the village's agricultural successes. The second important tradition is the new rice-eating ceremony, which is held annually between September and October. This ceremony is a way for the Lahu people to worship the gods and ask for permission to consume the remaining rice and other agricultural products. Additionally, it marks the preparation of the land for planting the next rice crop.

One of the key musical instruments in Lahu culture is the "Nor," a traditional woodwind instrument made from a gourd shaped like a tusk, with five bamboo pipes attached. The "Nor" produces five notes, corresponding to the musical pitches C, D, E, F, and G. The instrument uses free reeds, which generate sound when air is either blown or sucked through them. Each of the five pipes is equipped with a reed, and the thickness of the reeds varies across the pipes. Playing the 'Nor' requires mastering two key techniques. First, proper grip and finger placement are crucial for producing the correct sound. The left hand controls the pipe's holes with the thumb, index, and ring fingers, while the middle and little fingers help support the pipe. The right hand supports the instrument and controls the pipe with similar precision, with the thumb and middle fingers working together, while the index, ring, and little fingers support the gourd. To enhance the melody, the right thumb flicks or slaps the end of the pipe to create a subtle vibrato. Second, wind control is vital for maintaining a continuous melody. The performer must skillfully blow and suck air through the reeds, adjusting both the duration and intensity of the airflow to produce varying musical effects. In the village of Ban Pa Lo, there is currently only one individual capable of playing the "Nor." The primary melodies performed on the "Nor" are the *Nee Ma Ha Wae* and the *Ja Kue*. The *Ja Kue* is typically played after the "Kin Wor" ritual as part of the New Year celebrations. An analysis of the *Nee Ma Ha Wae* melody reveals that it follows a monologue format, with one central theme repeated throughout the piece.

Culture, traditions, rituals, and beliefs are dynamic, and constantly evolving in response to environmental and external factors. In the past, the Lahu people primarily relied on nature for their livelihood, engaging in agriculture and using natural materials to build their homes.

Over time, they transitioned to other occupations, such as operating homestays, and made their houses more stable. Additionally, their clothing has evolved to resemble that of lowland people, which can be seen as borrowing or adapting elements from neighboring cultures. Introducing technological advancements and modernity into the area has further influenced this adaptation to the changing environment. To adjust to this "contemporary culture," it is important to balance preserving the original culture and incorporating external cultural influences. Despite regional differences in culture and tradition, the Lahu people continue to maintain their core rituals. Furthermore, the songs performed in various ceremonies remain similar, reflecting the beliefs that have been passed down through generations. Therefore, transcribing Lahu folk songs into international musical notation serves as a way to keep these traditions from disappearing and to connect the cultures and traditions of the Lahu people across different regions.

Keywords: Music / Ethnic Group / Lahu

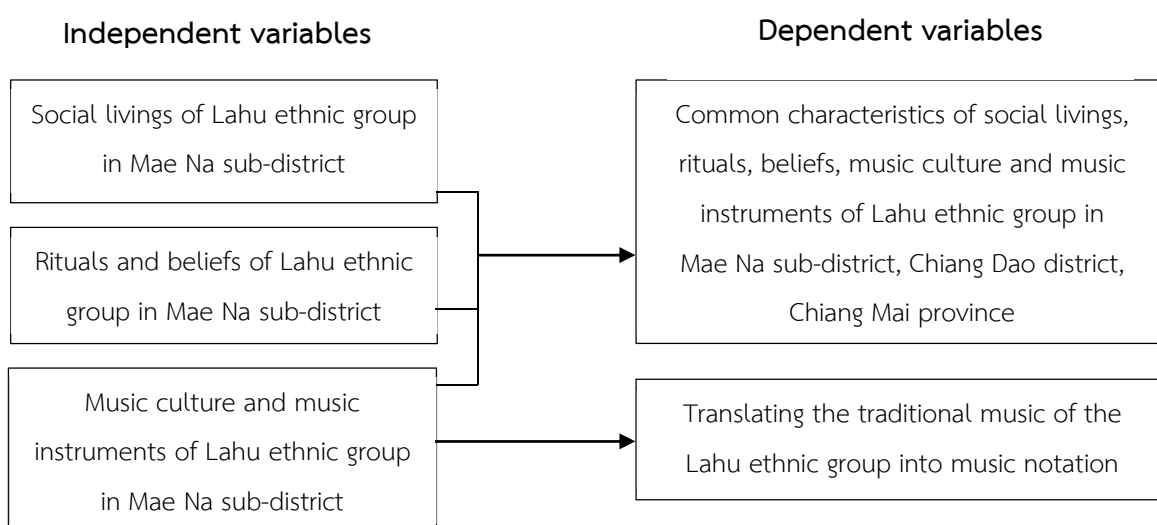
ดนตรีพื้นบ้านมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างกันตามวิถีการดำเนินชีวิตหรือวัฒนธรรมประจำถิ่นและถูกถ่ายทอดสืบต่อกันมาผ่านการจำและปฏิบัติจริงโดยไม่ใช้ลายลักษณ์อักษร เนื้อหาของบทเพลงเกี่ยวข้องกับประเพณีและวิถีชีวิตของคนในสังคมนั้น ๆ ไม่สามารถระบุความเป็นมาและระยะเวลาถือกำเนิดได้อย่างแน่ชัด เป็นมรดกตกทอดและมีสถานะเป็นของส่วนรวม วัฒนธรรมทางดนตรีมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย กระทั่งวัฒนธรรมได้ให้ความหมายของคำว่า “วัฒนธรรม” คือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้นทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม และยังหมายรวมถึงแบบแผนพฤติกรรมทั้งหมดของสังคมที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตผ่านการเรียนรู้ คิดค้น ดัดแปลง เพื่อสนองความต้องการและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ โดยมีวิวัฒนาการสืบทอดกันมาอย่างมีแบบแผนเพื่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองและมั่นคงในสังคม¹ ดนตรีพื้นบ้าน ภาษาอังกฤษใช้คำว่า Folk Music หรือ Folk Song เป็นดนตรีที่มีอายุเก่าแก่ ผ่านการถ่ายทอดด้วยความทรงจำของนักร้องหรือนักดนตรีที่มีได้รับการฝึกฝนอบรมทางทฤษฎี ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงตามความนิยมของผู้เล่นและผู้ฟัง ไม่สามารถระบุทำนองดั้งเดิมที่เป็นต้นตอได้อย่างชัดเจน

¹ Ministry of Culture, *Culture, Way of Life and Wisdom* (Nakhon Pathom: Rungsilp (1977) Publishing, 2017), 12. (in Thai)

จังหวัดเชียงใหม่มีลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นภูเขาและป่าละเมาะ ในเขตบริเวณพื้นที่สูงมีกลุ่มประชากรชาติพันธุ์ที่หลากหลายซึ่งเป็นแหล่งที่มาของวัฒนธรรมที่แตกต่างและเป็นอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นสำหรับอำเภอเชียงดาว นอกจากจะมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีชื่อเสียงแล้ว ยังมีความหลากหลายทางประชากรทั้งคนเมือง ม้ง ลีซู ดาระอั้ง จีนฮ่อ ไทใหญ่ ปกาเกอญอ และลาหู่ โดยตำบล แม่ะ ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศใต้ของที่ว่าอำเภอเชียงดาว มีประชากรส่วนใหญ่เป็นคนพื้นเมือง กลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งเป็นคนกลุ่มน้อยได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ม้งและลาหู่ สำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ นั้น ดนตรีนั้นว่ามีความสำคัญต่อวัฒนธรรมและวิถีชีวิตเป็นอย่างมาก ซึ่งนอกจากจะใช้เครื่องดนตรีในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วงแล้ว เสียงดนตรียังเป็นสิ่งดึงดูดใจและให้ความสนุกสนานแก่ผู้คนในการเฉลิมฉลองหลังเสร็จสิ้นพิธีการต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม ด้วยกระแสการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากปัจจัยต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกสังคม ส่งผลต่อบริบทด้านวัฒนธรรมของกลุ่ม ตลอดจนวัฒนธรรมทางดนตรี หากไม่มีแนวทางการสืบสานอาจมีการสูญหายได้ในอนาคต

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาสภาพสังคม ความเป็นอยู่ พิธีกรรม และวัฒนธรรมทางดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ ตำบลแม่ะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ รวมถึงการถ่ายทอดดนตรีพื้นบ้านในรูปแบบของโน้ตดนตรีสากลและทำการวิเคราะห์บทเพลงรวมถึงคุณลักษณะทางดนตรี เพื่อให้เกิดการเผยแพร่ และสืบสานวัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้าน อีกทั้งเพื่อประโยชน์ทางวิชาการจะปรากฏอย่างกว้างขวางสืบไป ซึ่งงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการศึกษาสภาพสังคม ความเป็นอยู่ พิธีกรรม และวัฒนธรรมทางดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ ตำบลแม่ะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ พร้อมทั้งถ่ายทอดดนตรีชาติพันธุ์ลาหู่ในรูปแบบของโน้ตดนตรีสากลและวิเคราะห์บทเพลงรวมถึงคุณลักษณะทางดนตรี

กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework)

วิธีดำเนินการวิจัย (Methodology)

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อศึกษาสภาพสังคมและวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในดนตรีพื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ ตำบลแม่นะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ และถ่ายทอดดนตรีพื้นบ้านในรูปแบบของโน้ตดนตรีสากล โดยมีรายละเอียดและขั้นตอนสำคัญ ดังนี้

1. พื้นที่การวิจัย

ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ ในเขตตำบลแม่นะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งถิ่นฐานอาศัยเป็นชุมชนถาวร และยังมีการคงไว้ซึ่งลักษณะทางสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ ในเขตตำบลแม่นะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ส่วนกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ปราชญ์พื้นเมือง และปราชญ์ชาวลาหู่ในด้านดนตรีในเขตตำบลแม่นะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

3. ผู้ให้ข้อมูลหลัก จำแนกออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

1) ผู้นำชุมชนท้องถิ่น ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้านในเขตเทศบาลตำบลแม่นะ 13 หมู่บ้าน จำนวน 2 คน ปราชญ์ชาวลาหู่จำนวน 2 คน

2) นักดนตรีชาติพันธุ์ลาหู่ คัดเลือกแบบเจาะจงจากนักดนตรีที่ได้รับการยอมรับจากชุมชนว่าเป็นผู้ที่มีภูมิปัญญาทางด้านดนตรีของตน และมีประสบการณ์ในการเล่นเครื่องดนตรีมาไม่น้อยกว่า 15 ปี จำนวน 1 คน

3) นักวิชาการที่มีประสบการณ์ด้านดนตรีพื้นบ้าน ได้แก่ อาจารย์สาขาวิชาดนตรีสากล มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่จำนวน 3 คน

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย แบบสังเกต แบบการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม สมุดบันทึกข้อมูล สมุดโน้ตเพลง คอมพิวเตอร์ กล้องถ่ายภาพ และเครื่องบันทึกเสียง เก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งแยกเป็นหมวดหมู่ ดังนี้

1) ข้อมูลด้านเอกสาร ประกอบด้วย สิ่งพิมพ์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากฐานข้อมูลออนไลน์ เพื่อศึกษาแนวคิดในการวิจัยและเชื่อมโยงความรู้

2) ข้อมูลด้านบุคคล ประกอบด้วย ผลการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน นักดนตรี และนักวิชาการดนตรี

3) การเก็บข้อมูลภาคสนาม ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม

5. ช่วงเวลาที่ดำเนินการวิจัย ระหว่างเดือนตุลาคม 2563 ถึงเดือนกันยายน 2564

6. การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิจัยแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน แต่ละขั้นมีรายละเอียด ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาก่อนลงภาคสนาม โดยศึกษาข้อมูลเอกสาร หนังสือและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานด้านประวัติความเป็นมา วิถีชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ ดำเนินการสำรวจแหล่งชุมชนชาติพันธุ์ในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลแม่นะพร้อมเข้าพบและแนะนำตัวกับหน่วยงานที่รับผิดชอบในท้องถิ่นและผู้นำชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาภูมิปัญญาดนตรี เป็นการเก็บข้อมูลภาคสนามโดยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อเป็นข้อมูลในการอธิบายบริบทสังคม วัฒนธรรมของชุมชน ตลอดจนร่วมบันทึกภาพและเสียงการเล่นดนตรีของนักดนตรี

ขั้นตอนที่ 3 วิเคราะห์สังเคราะห์และสรุปข้อมูล จัดเสวนากลุ่มโดยการนำข้อค้นพบจากงานวิจัยกลับไปรายงานแก่ชุมชน จากนั้นมีการตรวจสอบข้อมูลกับผู้ร่วมกระบวนการวิจัยอีกครั้งหนึ่ง

7. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาในประเด็นสภาพสังคม ความเป็นอยู่ พิธีกรรม และวัฒนธรรมทางดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ ตำบลแม่นะ อำเภอยางตลาด จังหวัดเชียงใหม่ และถ่ายทอดดนตรีพื้นบ้านในรูปแบบของโน้ตดนตรีสากล รวมถึงวิเคราะห์บทเพลงและคุณลักษณะทางดนตรี

ผลการวิจัย (Research Results)

1. สภาพสังคมและความเป็นอยู่

ตำบลแม่นะ อำเภอยางตลาด จังหวัดเชียงใหม่ แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 13 หมู่บ้าน ประชากรส่วนใหญ่เป็นคนพื้นเมือง กลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งเป็นคนกลุ่มน้อย ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่และกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง

กลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่อาศัยอยู่บริเวณหมู่ 11 บ้านแม่เมะ และหมู่ 12 บ้านสันป่าเกี๊ยะ จากการสัมภาษณ์นายวงศ์ แก้วใจมา ราษฎรพื้นเมืองบ้านแม่เมะ ทำให้ทราบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ได้ตั้งรกราก ณ หมู่บ้านแม่เมะมาเป็นเวลากว่าร้อยปี โดยใช้การอ้างอิงจากห้วงเวลาที่บิดามารดาของผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นครอบครัวแรกที่ย้ายมาอยู่บริเวณเขา ซึ่งแต่เดิมนั้นไม่มีเส้นทางเดินเท้าหรือทางสำหรับม้า วัว อีกทั้งยังไม่มีที่ตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัยบริเวณภูเขา โดยบ้านพักหลักจะตั้งอยู่บริเวณพื้นราบ ชาวพื้นเมืองเดินทางขึ้นมาบนภูเขาเพื่อเก็บหาพืชพันธุ์ตามธรรมชาติ และมีการสร้างที่พักหรือปางเพื่ออาศัยค้างคืน ต่อมามีการขยายพื้นที่เพาะปลูกเพิ่มขึ้น ทำให้ชาวพื้นเมืองย้ายมาอาศัยอยู่บนภูเขาเพื่อดูแลไร่ชาและตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรตั้งแต่ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา ส่งผลให้กลุ่มชาติพันธุ์ได้อพยพหนีเข้าไปอยู่ในบริเวณที่สูงชันไป² การเดินทางจากปากทางเข้าหมู่บ้านแม่เมะไปยังบริเวณที่พักของกลุ่มชาติพันธุ์ต้องลัดเลาะไปตามไหล่เขาเป็นระยะทางกว่า 9 กิโลเมตร บนเส้นทางแบบ

² Wong Keawjaima (Local Wisdom Scholar of Mae-Mae Village), interview by Idsaron Punwan, April 8, 2021. (in Thai)

ผิวดินแดงจนถึงกลางหมู่บ้านที่ชื่อว่า “บ้านป่าโหล” จากการสัมภาษณ์นายสมศักดิ์ กองสถาน ผู้ใหญ่บ้าน บ้านแม่แมะ หมู่ที่ 11 ทำให้ทราบว่า ประชากรชาวไทยภูเขาเผ่าลาหู่แดง นับถือศาสนาพุทธ ไม่ปรากฏการนับถือผี ราษฎรเกือบทั้งหมดประกอบอาชีพปลูกชา กาแฟ ตลอดจนเลี้ยงวัวควาย และโฮมสเตย์ ชาวติพันธุ์ลาหู่ในเขตพื้นที่หมู่บ้านแม่แมะมีจำนวนกว่า 90 หลังคาเรือน ไม่ได้อาศัยปะปนกับคนพื้นเมือง มีอาชีพเก็บใบชาทำเมี่ยง และมีปฏิสัมพันธ์กับคนพื้นเมืองอยู่เป็นประจำ ซึ่งหากคนภายนอกจะลงพื้นที่เพื่อเข้าไปพบปะคนในหมู่บ้านป่าโหล ต้องมีผู้นำพาเข้าไป เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน หรือบุคคลที่ผู้คนในพื้นที่ไว้วางใจ เพราะผู้คนยังอาศัยอยู่แบบระมัดระวังตัว³

2. พิธีกรรมและความเชื่อ

จากการสัมภาษณ์นายคะหน่อ จะโจ ผู้นำหมู่บ้านป่าโหล ทำให้ทราบว่า ปัจจุบันชาวลาหู่ในหมู่บ้านป่าโหลให้ความสำคัญกับพิธีกรรมความเชื่อที่มีมาแต่ดั้งเดิมลดน้อยลง ไม่มีการนับถือผี ไม่นิยมแต่งกายด้วยชุดประจำเผ่า โดยพิธีกรรมที่ยังปฏิบัติเป็นประจำเป็นประเพณีต่อเนื่องกันมาที่ทุกครัวเรือนยังคงให้ความสำคัญ ได้แก่ พิธีกินวอหรืองานปีใหม่ และพิธีกินข้าวใหม่ โดยมีระยะเวลาในการจัดพิธีฉลองปีใหม่ทั้งสิ้น 7 วัน 7 คืน เป็นงานสำหรับเพศหญิง 4 วัน และเพศชาย 3 วัน⁴ นายยะปา นาสะ ผู้อาวุโสหมู่บ้านป่าโหล ให้สัมภาษณ์เพิ่มเติมเกี่ยวกับพิธีกินข้าวใหม่ของหมู่บ้านป่าโหล โดยจะจัดในช่วงเดือนกันยายนถึงเดือนตุลาคมของทุกปี เป็นการบวงสรวงเทพเจ้าเพื่อขออนุญาตนำผลผลิตข้าวและผลผลิตอื่น ๆ ที่เหลือในไร่มาบริโภคและเตรียมพื้นที่สำหรับปลูกข้าวใหม่⁵

3. วัฒนธรรมทางดนตรีและเครื่องดนตรีที่สำคัญ

เครื่องดนตรีที่สำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ในหมู่บ้านป่าโหล คือ “หน่อ” เป็นภาษาลาหู่ แปลว่า “แคน” หน่อเป็นเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงเพลงสืบทอดกันมายาวนานของชาวลาหู่ ลักษณะของเครื่องดนตรี “หน่อ” แสดงใน Figure 1 ทั้งนี้ หมู่บ้านป่าโหลคงเหลือนักดนตรีที่สามารถบรรเลงเพลงด้วยเครื่องดนตรีชนิดนี้ได้อยู่เพียงคนเดียว คือ นายศักดิ์ดา อาหว่า โดยได้ไปหัดเล่นกับอาจารย์สอนหน่อที่เป็นชนเผ่าเดียวกัน แต่อยู่ต่างพื้นที่ในอำเภอฝาง⁶ ในอดีต “หน่อ” จะใช้บรรเลงในหลายเหตุการณ์ เช่น การเกี่ยวพาราฮี

³ Somsak Kongsatan (Village Headman of Mae-Mae), interview by Idsaron Punwan, April 8, 2021. (in Thai)

⁴ Kanor Jajo (Village Headman of Ban Pa Lo), interview by Idsaron Punwan, May 3, 2021. (in Thai)

⁵ Yapha Nase (Senior of Ban Pa Lo), interview by Idsaron Punwan, May 3, 2021. (in Thai)

⁶ Sakda Arwah (Musician of Ban Pa Lo), interview by Idsaron Punwan, May 17, 2021. (in Thai)

การบรรเลงบทเพลงในพิธีต่าง ๆ แต่ในปัจจุบัน “หน่อ” เป็นเครื่องดนตรีประกอบประเพณีกินวอ โดยทำนองเพลงหลักคือ ทำนองเพลงจะคีสำหรับเล่นเมื่อเสร็จสิ้นพิธีกินวอ และทำนองเพลงหนีมาหาเวใช้บรรเลงทั่วไป

Figure 1 Characteristic of “Nor” Instrument

เมื่อจำแนกเครื่องดนตรีตามแบบของ Hornbostel-Sachs จัด “หน่อ” อยู่ในกลุ่มเครื่องดนตรีที่ผลิตเสียงจากช่องลม (Aerophones) โดยอาศัยการสั่นสะเทือนของอากาศหรือลมเป็นหลัก กระแสลมถูกบังคับให้พุ่งไปปะทะหรือผ่านสิ่งอื่น (ลิ้น หรือ ปาก) แล้วเกิดเสียงขึ้น ในขณะที่ลำท่อนมีรูปร่างลักษณะที่แตกต่างกันจะทำหน้าที่เป็นตัวกำทอนและเปลี่ยนแปลงระดับความสูง-ต่ำของเสียง

องค์ประกอบของหน่อ

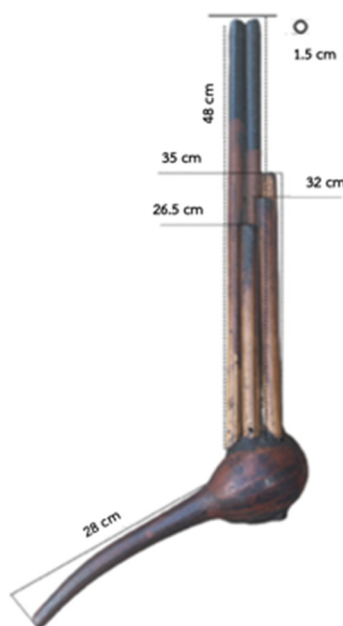
กล่องเสียง ภาษาลาหู่เรียกว่า “อาโมโก” มีลักษณะเป็นลูกน้ำเต้า โดยคัดเลือกลูกน้ำเต้าที่มีลักษณะเป็นวงรีหรือวงกลม มีขนาดเท่ากำปั้นหรือขนาดใหญ่กว่าเล็กน้อย ก้านของผลน้ำเต้ามีทั้งแบบก้านยาวและก้านสั้น โดยขนาดของน้ำเต้าจะส่งผลต่อความหนาแน่นของเสียง หากกล่องเสียงมีขนาดใหญ่จะทำให้เสียงที่กังวานออกมามีลักษณะเสียงใหญ่ อย่างไรก็ตาม ยังมีปัจจัยด้านส่วนประกอบอื่น ๆ ของเครื่องดนตรีที่ส่งผลต่อความหนาแน่นของเสียงด้วยเช่นกัน ลักษณะของกล่องเสียงที่สำคัญคือ น้ำเต้าจะต้องมีส่วนปลายหัวที่ยาวออกจากตัวประมาณ 18-25 เซนติเมตร (Figure 2)

Figure 2 Resonator of “Nor” Made from the Gourd in Tusk Shape

ท่อเสียงของหน่อ (โป้) ทำจากไม้เหียงะ มีจำนวนทั้งหมด 5 ท่อเสียง รวมทั้ง 5 ท่อเข้าด้วยกันแล้ว สอดเข้ากับน้ำเต้า ติดด้วยขี้ชันโรง (ขี้ตानी, ครั่ง) ท่อเสียงของหน่อมีลักษณะตาม Figure 3 (a) และมีขนาด ความยาวตาม Figure 3 (b)

Figure 3 Part of “Nor” Instrument (a) gourd with five bamboo tubes and (b) length and diameter of tubes

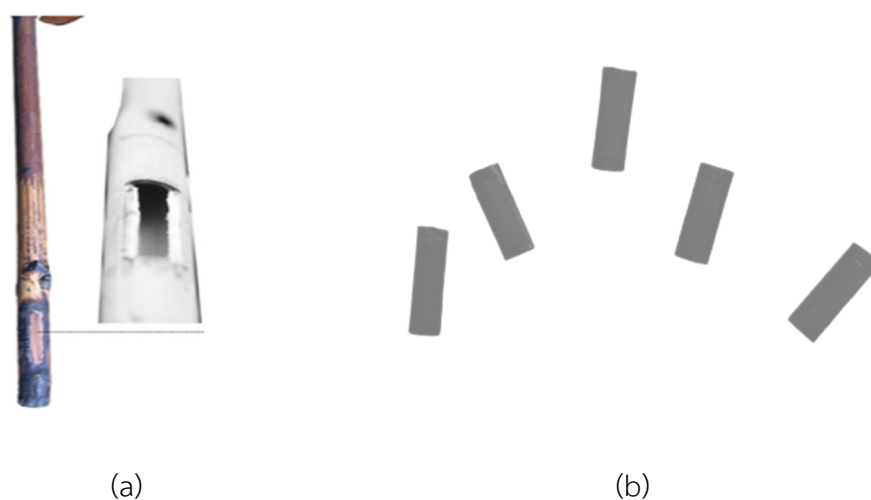
(a)

“Nor” part	Length (cm)
Tube 1	48
Tube 2	48
Tube 3	35
Tube 4	32
Tube 5	26.5
Diameter of tube	1.5
Gourd (Resonator)	28

(b)

ลิ้นของเครื่องดนตรีหน่อ เป็นลิ้นอิสระ (Free Reed) (Figure 4 (a) และ (b)) ทำให้เกิดเสียงได้โดยการเป่าและการดูด ในแต่ละท่อเสียงมีลิ้นติดอยู่ ขนาดความหนาของลิ้นในแต่ละท่อแตกต่างกัน โดยท่อที่มีระดับเสียงต่ำจะความหนาของลิ้นน้อยกว่าท่อที่มีระดับเสียงสูง ท่อสั้นสุดจะมีขนาดลิ้นที่หนาที่สุด ทำให้ได้เสียงสูง

Figure 4 Characteristics of Nor's Bamboo Tubes (a) hole for placing reed and (b) Nor's reed

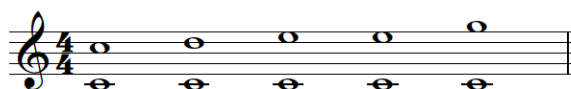

ลิ้นของหน่อเป็นส่วนประกอบสำคัญที่ทำให้เสียงมีคุณภาพ ไม้ที่ใช้ทำลิ้นต้องใช้ไม้ไผ่หวามะ ซึ่งเป็นไผ่เนื้อแน่น เนื้อมีความละเอียด เหนียวทนทาน ขึ้นได้ดีบนภูเขาสูงในแถบประเทศเมียนมาร์หรือจีนในเขตพื้นที่สิบสองปันนา จากประสบการณ์ของนักดนตรีที่บรรเลงเครื่องหน่อมาเป็นเวลานานทำให้ทราบว่า ลิ้นที่ทำจากไม้ไผ่แถบประเทศไทยหรือสายพันธุ์ที่ขึ้นตามธรรมชาติของประเทศไทยมักไม่ทนทาน ไม่สามารถใช้ได้ยาวนาน แต่การกำหนดของเสียงนั้นไม่ได้แตกต่างกัน

กลุ่มเสียงสำคัญของหน่อ

“หน่อ” สามารถบรรเลงเสียงออกมาได้ทั้งหมด 5 เสียงหรือ 5 โน้ต เมื่ออ้างอิงเครื่องดนตรีที่มีอยู่ของนักดนตรีประจำหมู่บ้านหรือ “เจ้าปู่” ได้แตกตัวโน้ตตามลำดับ ดังนี้ เมื่อเทียบกับเสียงสากล C, D, E, E และ G (Example 1) หน่อสามารถบรรเลงออกมาได้เสียงพร้อมกันมากที่สุดถึง 3 เสียง ซึ่งปกติการบรรเลงแต่ละโน้ต มักมีเสียง C ที่ทำหน้าที่เบสหรือคู่ล่างเสมอ

Example 1 Harmonic Series of “Nor”

วิธีการบรรเลงหน่อ

“หน่อ” เป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องลม เสียงที่ได้เกิดจากการเป่าลมเข้าและดูดลมออก เมื่อลมเข้าไปกระทบลิ้น ทำให้เกิดการสั่นสะเทือน เมื่อปิดรูทำให้เกิดเสียงเนื่องจากลมเข้าไปกระทบกับลิ้นและมีอากาศภายในท่อเสียงอย่างเพียงพอ ส่วนท่อที่ไม่ได้ปิดรูจะไม่เกิดเสียง เนื่องจากเกิดการรั่วของลมทำให้ลิ้นไม่เกิดการสั่นสะเทือน ส่วนท่อยาวนั้นจะเกิดเสียงเนื่องจากไม่มีรูสำหรับปิด ทำให้เกิดเสียงพ่นอยู่เสมอ

วิธีการบรรเลงหน่อมี 2 ส่วนที่สำคัญ คือ วิธีการจับและการเป่าควบคุมลมเข้า-ออก ดังนี้

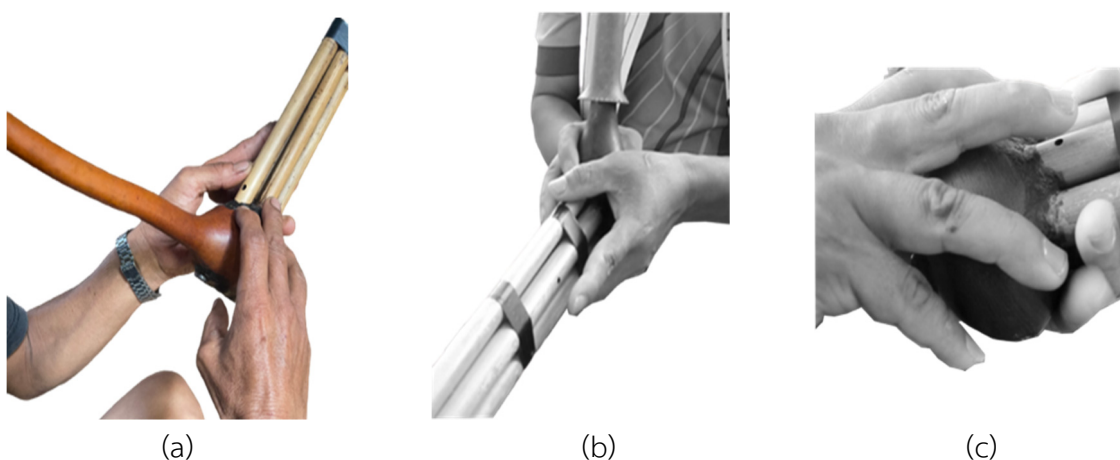
1) วิธีการจับหน่อ วิธีการจับหน่อถือว่าเป็นขั้นตอนที่ต้องฝึกให้ชำนาญ เพราะมีผลต่อเสียงที่เป่าออกมา การจับต้องกระชับ สบาย ไม่แน่นจนเกินไป ไม่หลวมจนเกินไป หากจับแน่นเกินไปทำให้ยากต่อการเปลี่ยนนิ้ว อาจหลุดออกจากตำแหน่งของรูกดเสียง หรือทำให้เครื่องดนตรีหลุดมือ ท่าทางการเล่นเครื่องดนตรีหน่อแสดงตาม Figure 5

Figure 5 “Nor” Playing Posture (by Sakda Arwah)

มือซ้ายเป็นมือที่ช่วยประคองหน่อได้เป็นอย่างดี โดยใช้นิ้วหัวแม่มือปิดรูของท่อด้านหลัง นิ้วชี้ปิดรูท่อ นิ้วกลางใช้ประคองท่อเสียง นิ้วนางกดรูท่อ และนิ้วก้อยใช้ประคองท่อเสียง (Figure 6 (a)-(c))

Figure 6 Finger Positions for Playing “Nor” (a) placing the left thumb on the top hole (b) placing the left index finger on the left hole and (c) placing the right ring finger on the right hole.

มือขวาทำหน้าที่ประคองหน่ออีกทางหนึ่ง โดยนิ้วหัวแม่มือกดใต้ท่อ ส่วนนิ้วชี้ใช้ประคองน้ำเต้า นิ้วกลางปิดรูท่อ นิ้วนางและนิ้วก้อยใช้ประคองน้ำเต้า (Figure 7 (a)-(b))

Figure 7 Right Finger Positions for Playing “Nor” (a) placing the right thumb on the hole and (b) placing the right middle finger on the right hole closed.

การขยับนิ้วหัวแม่มือขวาเป็นเทคนิคที่ทำให้บทเพลงไพเราะขึ้น โดยการสับัดนิ้วท้ายท่อเสียงหรือตบท้ายท่อเสียงที่เกิดทำให้เกิดการสั่นเสียง (Vibrato) ด้วยวิธีสับัดนิ้วหัวแม่มือท้ายท่อต้องทิ้งระยะห่างพอสมควร (ประมาณครึ่งเซนติเมตร) ขยับขึ้นลงไปมา หรือขยับผ่านท้ายท่อเสียง ไป กลับ ไป กลับ

2) การควบคุมลม

การควบคุมลมนั้น ขึ้นอยู่กับผู้บรรเลงว่าจะเป่าช่วงไหนหรือดูดช่วงไหน เพื่อให้ทำนองของบทเพลงเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ผู้บรรเลงต้องฝึกทักษะการเป่าและการดูด การใช้ลมสั้น-ลมยาวให้เหมาะสมกับบทเพลงต่าง ๆ ซึ่งนอกจากการควบคุมลมแล้ว ต้องควบคุมความหนัก-เบาของลม เพื่อให้เพลงเกิดความไพเราะ มีสีสัน เช่น ในบทเพลงประกอบการเต้นรำที่มีการกระชับเท้า มีการกระโดด ต้องบังคับลมให้มีความหนักกว่าลมปกติ โดยการเน้นลมจะไม่เน้นทุกจังหวะ จะเน้นเฉพาะจังหวะที่กระชับเท้าเท่านั้น

4. การวิเคราะห์บทเพลง

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์บทเพลงของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่บ้านป่าโหล บันทึกโน้ตด้วยระบบสากลผ่านโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โดยระบบโน้ตสากลนี้ ใช้เพื่อเป็นสัญลักษณ์ ทำให้ง่ายต่อความเข้าใจร่วมกัน นอกจากนี้ ยังทำการวิเคราะห์โครงสร้างทางดนตรีเพื่อให้เห็นลักษณะสำคัญทางดนตรี ทั้งนี้ บทเพลงที่นำมาวิเคราะห์ ได้แก่ ทำนอง *หนี่มาหาเว* (Example 2)

Example 2 The Nee Ma Ha Wae Melody (Arranged and Played by Sakda Arwah)

1) การวิเคราะห์โครงสร้างของแนวทำนองหลัก

ทิศทางการเคลื่อนที่ของทำนอง ทำนอง *หนี่มาหาเว* (Example 2) เป็นทำนองสั้น มีการเคลื่อนที่ของทำนองไม่ซับซ้อน จะเคลื่อนที่เป็นแนวคลื่นบน-ล่าง ท่อนหลักมีอยู่ 2 ท่อน เดินทางจากโทนคขึ้น

ไปหาตัวโน้ตที่ 3 แล้วไปตัวโน้ตที่ 5 แล้วลงมาพักที่ตัวโน้ตที่ 3 ของโทนิค และลงจบที่โทนิคเช่นเดิม ลักษณะเด่นชัดของทำนองที่เป็นเอกลักษณ์หรือธรรมชาติของเครื่องดนตรี เมื่อบรรเลงโน้ตที่สูงที่สุด (G) จะมา มีการบรรเลงโน้ตระดับเสมอ (Appoggiatura)

พิกัดของทำนองจะบรรเลงเริ่มที่โน้ต C-E-G-E-D-C เดินทางขึ้นไปถึงโน้ตสูงสุด G แล้วเดินทางลงมาหา C ทำนองทั้งหมดจะวนอยู่เพียงเท่านี้ ส่วนความยาวของท่อนเพลงขึ้นอยู่กับนักดนตรี ซึ่งอาจมีการแตกทำนองเล็กน้อยเมื่อวนซ้ำ G3 ส่วนโน้ตต่ำสุดคือ C2

จังหวะของทำนองบทเพลงวรรคแรก (Example 3) มีลีลาทำนองที่ผสมผสานจังหวะยก (Syncopation) รวมกันในบทเพลงแล้วกลมกลืนเป็นธรรมชาติ เข้าใจง่ายเหมือนดนตรีแทนภาษาบอกเล่าของชาวลาหู่ ส่วนวรรคสองมีลีลาทำนองยาวขึ้น โดยลักษณะของจังหวะทำนองที่ซับซ้อนคือ โน้ตเข้บัต 1 ชั้น และจบวลีด้วยโน้ตยาวจังหวะครึ่ง หรือตัวดำประจุดแล้วจบเพลงที่เสียงยาว การบรรเลงในเสียงที่สูงที่สุดมักมีการใช้โน้ตระดับเสมอเป็นลักษณะเฉพาะของเครื่องดนตรีซึ่งเป็นเทคนิคที่เพิ่มสีสันของจังหวะได้เป็นอย่างดี

Example 3 Rhythm of the Nee Ma Ha Wae

ขั้นคู่เสียง (Interval) จาก Example 3 นั้น ส่วนมากจะปรากฏคู่เสียง 8ve Perfect ในแต่ละวรรค ส่วนคู่เสียงอื่น ๆ ที่เกิดขึ้น ได้แก่ คู่ 5th Perfect คู่ 2nd Major (คู่ 10th เมื่อเกินกว่าคู่แปด) และคู่ 3rd Major ส่วนการใช้โน้ตระดับนั้น มักใช้คู่ 3rd Major ก่อนเข้าโน้ตคู่ 5th Perfect เสมอ ห้องที่ 1 ปรากฏขั้นคู่ 3rd Major และ 5th Perfect เมื่อนับจากโน้ตจังหวะหลัก ซึ่งเสียงที่เกิดขึ้นในระยะเวลาที่ต่างกันเพียงครึ่งจังหวะ ทำให้เกิดเป็นคอร์ด C Major จากนั้น ทำนองก็เคลื่อนที่ลงมาเป็นคู่ 3rd Major คู่ 2nd Major เพื่อเข้าสู่โทนิคหรือโน้ตตัวแรก อย่างไรก็ตามห้องแรกถึงห้องสุดท้ายจะมีโน้ตกลางทำหน้าที่เป็นคู่ 8th คู่ 9th คู่ 10th และคู่ 12th ในจังหวะหนักเสมอ ดังแสดงใน Example 4 อีกทั้งในการจบเพลง (Cadence) พบว่า มีการลงจบในคอร์ด C Major

Example 4 Interval of the Nee Ma Ha Wae

Perfect 8th

Major 3rd

Horizon
Major 3rd and Perfect 5th

4

Bass

C Major Chord

2) การวิเคราะห์จังหวะ (Rhythm)

อัตราจังหวะ (Time) คือ การจัดกลุ่มจังหวะเคาะจัดอยู่ในอัตรา 4 ธรรมดา

ความเร็วจังหวะ (Tempo) (Andante) ♩ = 74 หรือบางครั้งบรรเลงเพื่อประกอบจังหวะหรือในการสังสรรค์งานเลี้ยงจะมีการขยับจังหวะเพื่อความสนุกสนานถึง Allegro ♩ = 105-140

ลีลาจังหวะ (Rhythmic Pattern) จังหวะแบบสโลว์โซล (Slow Soul)

คีตลักษณ์ (Form) มีการแบ่งเป็นห้องเพลง (Bar) แบ่งเป็นวลี (Phrase) แบ่งเป็นประโยค (Sentence) และแบ่งเป็นท่อนเพลงแบบเอกบท (Unitary Form)

สรุปและอภิปรายผล (Conclusion and Discussion)

วิถีชีวิต สังคมและวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ในพื้นที่บ้านป่าไหล่มีความแตกต่างจากท้องถิ่นอื่น ๆ ในบางประการ โดยพิธีกินวอหรืองานปีใหม่ของชาวลาหู่ หมู่บ้านผาใต้ ตำบลท่าตอน อำเภอแม่ฮาด จังหวัดเชียงใหม่ จะมีระยะเวลา 12 วัน⁷ ทั้งนี้ พิธีฉลองปีใหม่ของชาวลาหู่ไม่มี

⁷ Thanya Promburom and Wisuttorn Jitree, "Studying the Feasibility of Developing Local Handicrafts and Marketing in the Royal Project Area: A Case Study of Lahu Ethnic Woven Fabric" (Research Report, Chiang Mai University, 2007), 28. (in Thai)

กำหนดการเฉพาะเจาะจงแน่นอนขึ้นอยู่กับความพร้อมของแต่ละหมู่บ้าน โดยทั่วไปจะแบ่งเป็น 2 ช่วง ช่วงแรกเป็นการฉลองปีใหม่ของผู้หญิง ช่วงที่สองเป็นการฉลองปีใหม่ของผู้ชาย ในระหว่างช่วงแรกกับช่วงที่สองจะมีหยุดพัก 1-2 วัน พิธีกินวอสื่อถึงความเป็นขาลาหู่และวิถีชีวิตของขาลาหู่ได้เป็นอย่างดี ในช่วงหัวค่ำของการจัดงานจะมีการเต้น “จะคี” ซึ่งมีท่าทางการเต้นที่บ่งบอกความหลากหลายในการทำมาหากินรวมถึงเป็นการเต้นเพื่อเฉลิมฉลอง ส่วนพิธีกรรมของขาลาหู่บ้านจำโบ อำเภอบางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีอยู่ถึง 8 พิธีกรรม⁸ ได้แก่ พิธีกรรมเรียกขวัญไก่ พิธีกรรมทำบุญเล็ก พิธีกรรมทำบุญใหญ่ พิธีกรรมเลี้ยงผีบ้าน พิธีกรรมเรียกขวัญข้าว พิธีกรรมกินข้าวใหม่ พิธีกรรมกินแซกหรืองานแต่ง ประเพณีกินวอ เป็นต้น

วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรมรวมถึงความเชื่อมีความเป็นพลวัต คือ มีการเปลี่ยนแปลงตามสภาพแวดล้อมและปัจจัยต่าง ๆ ซึ่งแต่เดิมในอดีตนั้น ขาลาหู่ดำรงชีวิตโดยการพึ่งพาธรรมชาติเป็นหลัก ดังจะเห็นได้จากการประกอบอาชีพทางเกษตร การใช้วัสดุธรรมชาติมาทำบ้านเรือน ต่อมาได้ผันตัวไปประกอบอาชีพอื่น เช่น การทำโฮม สเตย์ มีการปรับปรุงที่อยู่อาศัยให้มั่นคงถาวรขึ้น นอกจากนี้ ยังมีการเปลี่ยนแปลงการแต่งกายที่เหมือนกับคนพื้นราบซึ่งถือเป็นการยืมหรือลอกเลียนเอาวัฒนธรรมข้างเคียงมาผสมผสาน อีกทั้งปัจจัยทางเทคโนโลยีและการรับเอาความทันสมัยเข้ามาในพื้นที่ ส่งผลให้มีการพัฒนาชุมชนติดเทียมกับพื้นที่ภายนอก ทำให้วิถีชีวิตแบบเดิมของขาลาหู่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้ การที่จะให้มนุษย์ยึดติดกับวัฒนธรรมดั้งเดิมที่เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมช่วงเวลาหนึ่งโดยไม่เปลี่ยนแปลงย่อมเป็นไปได้ยาก จำเป็นต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยการปรับแปลงบนพื้นฐานของ “วัฒนธรรมร่วมสมัย” ต้องให้ความสำคัญกับทั้งวัฒนธรรมเดิมและวัฒนธรรมภายนอกที่รับเข้ามา⁹

ดนตรีมีความสำคัญต่อพิธีกรรมและวิถีชีวิตของขาลาหู่ เนื่องจากต้องใช้เครื่องดนตรีในการประกอบพิธีกรรมให้สำเร็จลุล่วง นอกจากนี้ เครื่องดนตรียังให้ความสนุกสนานและดึงดูดให้ผู้คนเข้ามาร่วมกันเต้นจะคี โดยแคนหรือหน่อของขาลาหู่ดำ บ้านจำโบ ตำบลปางมะผ้า อำเภอบางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน มี 4 ชนิด⁸ คือ 1) หน่อกุ่มา เป็นแคนใหญ่ มีความสำคัญสำหรับการทำพิธีกรรมของครัวเรือนและชุมชน 2) ตอเลอหมู่ เป็นแคนที่มีขนาดกลาง ใช้สำหรับเป่าในงานรื่นเริงการเต้นจะคี 3) หน่อสี เป็นแคนที่มีขนาดกลาง ใช้สำหรับเป่าประกอบการเต้นจะคีและการใช้เป่ากล่อมเด็ก 4) หน่อซื่อแหละ เป็นแคนที่มีเล็ก มีเสียงที่ไพเราะ เป่าได้หลากหลายทำนอง ในอดีตจะใช้สำหรับเกี่ยวพาราสีระหว่างหนุ่มสาว

⁸ Taptim Pengmol, “The Black Lahu Cultural Inheritance Process Children and Youth in Ban Ja Bo Community Based Tourism Area Pang Mapha District, Mae Hong Son Province” (Research Report, Chiang Mai Rajabhat University, 2021), 38-40, <http://cmruir.cmru.ac.th/handle/123456789/2252>.

⁹ Manat Suwan, and others, “Strategies of Conservative and Inheritable Local Culture in Chiang Mai Province and Mae Hong Son Province,” *Ganesha Journal* 18, 2 (2022): 157. (in Thai)

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาทำนองเพลงเด่นจะคีที่บรรเลงโดยนักดนตรีแห่งบ้านป่าโหล มีความคล้ายคลึงกับทำนองเพลง*มาแฮโดลี*¹⁰ ซึ่งเป็นหนึ่งในเพลงสำหรับเต้นจะคีของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่หมู่บ้านส้มป่อย ตำบลด่านแม่ละเมา อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ทั้งนี้ ความแตกต่างของทำนองเพลงในเขตพื้นที่ที่ต่างกัน อาจเกิดจากการเทียบเสียงเครื่องดนตรีพื้นถิ่นกับเครื่องดนตรีสากล รวมถึงการปรับจูนเสียงที่แตกต่างกัน เล็กน้อย อย่างไรก็ตาม ทั้งสองเพลงดังกล่าวมีการเดินท่วงทำนอง จังหวะ เสียงสูงสุด-ต่ำสุด ความสั้น-ยาวของ บทเพลง รวมถึงมีการใช้ชั้นคู่ที่คล้ายคลึงกัน และมีห้องเพลงที่ต่างกันน้อยต่างกันจำนวน 1-2 ห้อง นอกจากนี้ ความแตกต่างที่พบนั้น อาจเกิดจากความสามารถของนักดนตรีที่แตกต่างกัน อาจมีการเพิ่มเทคนิคการบรรเลง หรือโน้ตประดับ แต่โน้ตหลักมีความคล้ายคลึงกัน

ด้วยกระแสการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมที่ได้รับอิทธิพลจากสังคมคนพื้นเมืองข้างเคียง ประกอบการความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีที่เชื่อมโยงผู้คนจากหลากหลายพื้นที่เข้าหากัน ทำให้เกิดการรับ ถ่ายทอด ผสมผสาน และปรับเปลี่ยนพิธีกรรมต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าชาวลาหู่แต่ละพื้นที่จะมีความแตกต่างกันบ้างในด้านวัฒนธรรมและประเพณี แต่ยังคงรักษาไว้ซึ่งพิธีกรรมหลัก นอกจากนี้ บทเพลงที่ถูกนำมาบรรเลงในงานพิธีกรรมต่าง ๆ ยังคงมีความคล้ายคลึงกันโดยสะท้อนถึงความเชื่อที่สืบต่อกันมา ทั้งนี้ การถ่ายทอดบทเพลงพื้นบ้านของชาวลาหู่ในรูปของโน้ตเพลง สากลจึงเป็นอีกหนึ่งแนวทางในการอนุรักษ์ไว้ไม่ให้สูญหายไป อีกทั้งยังทำให้สามารถเชื่อมโยงวัฒนธรรมและประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันแต่ต่างพื้นที่ได้

กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgement)

ขอขอบคุณทุนสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ งบประมาณแผ่นดินประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 โดยการสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

¹⁰ Chuchart Intaphog, “The Musical Culture of the Race of Lahu Tribe People at Som Poi Village, Tambon Dann Mae La-Mao, Amphur Mae Sod, Tak Province” (MA Thesis, Srinakharinwirot University 2007), 96. (in Thai)

Bibliography

- Arwah, Sakda. (Musician of Ban Pa Lo). Interview by Idsaron Punwa. May 17, 2021. (in Thai)
- Intaphog, Chuchart. “The Musical Culture of the Race of Lahu Tribe People at Som Poi Village, Tambon Dann Mae La-Mao, Amphur Mae Sod, Tak Province.” MA Thesis, Srinakharinwirot University, 2007. (in Thai)
- Jajo, Kanor. (Village Headman of Ban Pa Lo). Interview by Idsaron Punwan. May 3, 2021. (in Thai)
- Keawjaima, Wong. (Local Wisdom Scholar of Mae-Mae Village). Interview by Idsaron Punwan. April 8, 2021. (in Thai)
- Kongsatan, Somsak. (Village Headman of Mae-Mae). Interview by Idsaron Punwan. April 8, 2021. (in Thai)
- Ministry of Culture. *Culture, Way of Life and Wisdom*. Nakhon Pathom: Rungsilp (1977) Publishing, 2017. (in Thai)
- Nase, Yapah. (Senior of Ban Pa Lo). Interview by Idsaron Punwan. May 3, 2021. (in Thai)
- Pengmol, Taptim. “The Black Lahu Cultural Inheritance Process Children and Youth in Ban Ja Bo Community Based Tourism Area Pang Mapha District, Mae Hong Son Province.” Research Report, Chiang Mai Rajabhat University, 2021. <http://cmruir.cmru.ac.th/handle/123456789/2252>. (in Thai)
- Promburom, Thanya, and Wisuttorn Jitaree. “Studying the Feasibility of Developing Local Handicrafts and Marketing in the Royal Project Area: A Case Study of Lahu Ethnic Woven Fabric.” Research Report, Chiang Mai University, 2007. (in Thai)
- Suwan, Manat, and others. “Strategies of Conservative and Inheritable Local Culture in Chiang Mai Province and Mae Hong Son Province.” *Ganesha Journal* 18, 2 (2022): 147-160. (in Thai)